

Mají liberální demokracie alternativu?

Matej Cíbik: Liberálové a ti druzí

Praha, Academia 2025. 215 s.

Nad otázkou, zda mají liberální demokracie alternativu, se zamýšlí v inspirativní a do současné teoretické i praktické společenské a politické situace mířící knize *Liberálové a ti druzí* Matej Cíbik. Kniha vyšla o 8 let dříve na Slovensku pod titulem *Liberáli a ti druhí*,¹ tato představuje její přepracovanou a rozšířenou verzi. Autor knihu rozdělil do tří částí. V první se zamýšlí nad teorií, historií a současností liberalismu, ve druhé nad praxí liberalismu, přičemž analyzuje spory týkající se přerozdělování, „romského problému“, uprchlíků, feminismu, gayů, leseb a konzervativců, transgenderu, politické korektnosti, cancel culture, woke, bílého muže a liberálního nacionalismu. Ve třetí části si klade otázku, v jakém vztahu jsou diktatura a liberální demokracie a proč je liberální demokracie tak křehká.

Už z výčtu témat je patrné, že autor píše jak o současném liberálním, tak i o anti-liberálním diskurzu, nevyhýbá se ani rozboru širší společenské a politické diskuse. Kniha je přehledně strukturovaná a dobře se čte. Ambicí autora je ukázat současné liberální myšlení v teorii i v praxi a zároveň nás přesvědčit, že liberální demokracie nemá alternativu. Myslím, že první část oné ambice je knihou naplněna, o druhé, důležitější, v této recenzi povedeme debatu. Při zodpovídání otázky „Co je liberalismus?“, Cíbik představuje čtyři přehledné tabulky, v nichž liberální stát srovnává na jedné straně s anarchií a na straně druhé s totalitárním státem, dále komparuje liberální demokracii s diktaturou, konzervatismem a socialistickým státem. Tabulky jsou dobře a výstižně definované. Ovšem kladu si otázku, zda by zde neměla figurovat ještě jedna tabulka, kde by byla srovnána liberální demokracie s neliberální demokracií, kterou představují současné populistické demokracie, které jsou hlavním soupeřem liberální demokracie, sice spíše na poli praktické politiky než na poli demokratické teorie, ale zjevně se zde nejedná ani o anarchii, ani o totalitarismus či o diktaturu. Rovněž ztotožnění populistické demokracie s konzervatismem či socialismem je diskutabilní a sporné, a třebaže v současné populistické politice často nacházíme nějaké konzervativní, nacionální či sociální prvky, těžko bychom ji mohli s jednou či druhou z těchto ideologií ztotožnit. Anebo by to autor snad označil jen za něco, co se ukazuje v praktické politice, ale ne na teoretické úrovni?

Položme si tedy otázku: Věnuje se autor neliberální či populistické demokracii v kapitolách zabývajících se liberální praxí? Do jisté míry ano, ale nepřímě. Neliberální či populističtí demokraté v nich vystupují jen jako ti, kdo liberální stanoviska kritizují a napadají. Jako o demokratech o nich mluvíme tehdy, pokud respektu-

1 Cíbik, M., *Liberáli a ti druhí*. Bratislava, AK-MEDIA 2017. 144 s.

jí výsledky voleb a nepokoušejí se to v případě, že se dostanou k moci, změnit. Pokud ovšem neuznávají výsledky voleb v případě, když je nevyhrají, a vyzývají své voliče, aby útočili na parlament či na poslance druhé strany, potom nerespektují demokratická pravidla, nectí demokratické instituce a hranice demokracie překračují. Pokud ovšem využívají své rétoriky k výhře ve volbách, ale demokratická pravidla a instituce nadále respektují, neměli bychom je vylučovat ani z demokratické soutěže, ani z demokratického diskurzu. Autorova liberální pozice je sympatická, např. jeho obrana křesťanství proti konzervativně-populistické interpretaci je dobře biblicky podložená, ale stačí to vzhledem k současnému stavu demokracií v současném světě?

V diskusi o liberální historii se autor přihlašuje k linii vyznačené jmény Locke, J. S. Mill, Kant a Rawls. Hobbese, Hayeka a von Misesa přesouvá na vedlejší kolej. Je to možný i pochopitelný přístup, nicméně je třeba brát v potaz, že tato konzervativně liberální linie obohacená o důrazy Berlina a Schumpetera či Nozicka hraje dosud značnou roli nejen v současné liberální diskusi, ale právě tak i v krajně pravicové populistické politice. Osobně se domnívám, že Cíbik ve svém odmítnutí tohoto liberální směru asi měl věnovat jeho argumentům větší pozornost. U nás tuto ekonomickou liberální teorii zastával Václav Klaus a dodnes její ohlasy slyšíme u řady pravicových politiků, kteří pocházejí z jeho politické líhně, představuje také ideologický background nové populistické strany Motoristé sobě.

Autor částečně zohledňuje marxistickou a socialistickou kritiku a zmiňuje kritickou teorii. Posléze se zastavuje na pozicích sociálního liberalismu, Johna Rawse prohlašuje za jeho nejvýznamnějšího představitele a na těchto pozicích už setrvává. Namítl bych, že tím je nejen liberální, ale i demokratický diskurz dosti zjednodušen a zploštěn a chybí vstupy do diskuse ze strany komunitaristických, libertariánských, deliberativních, republikánských a reprezentativních pozic a jejich implicitní i explicitní kritika Rawlsova sociálně demokratického liberalismu. Není to tak, že by se v knize političtí filosofové jako Taylor, Sandel či Habermas vůbec nevyškytovali, ale jejich filosofické pozice jsou v rámci diskuse o liberální demokracii marginalizované a například s Cohenem, Pettitem, Skinnerem, Maninem či Urbinatiovou se tu nesetkáváme vůbec. Otevřením se širší demokratické diskusi by si autor musel připustit a položit řadu kritických a sebekritických otázek, které by neměl kritický liberální demokrat přecházet a obcházet.

Čtenář ovšem musí ocenit, že Cíbik se nebojí hájit liberální hledisko ve výše uvedených otázkách, k nimž nápaditě přidává i otázku bydlení a sociálního vyloučení. Autorova argumentace může být prospěšná liberálním médiím i liberálním stranám, které o problémech sice často mluví, ale málokdy také opravdu argumentují tak, aby věc byla jasná a srozumitelná jak argumentujícím politikům, tak jejich politickým oponentům a právě tak i širší veřejnosti. Zde by však autor mohl více využít argumenty komunitaristických a republikánských teoretiků ve věci občanských čtností, občanských iniciativ a participace, deliberativních teoretiků při podtržení

férového a rovnoprávného dialogu a reprezentativních teoretiků, kteří si všímají obou stran liberálně demokratického diskurzu, tedy jak toho, jak politici reprezentují veřejnost, tak toho, jakým způsobem veřejnost tvoří a sami jsou jí tvořeni.

Autor se poněkud překvapivě staví na pozici liberálního nacionalismu a vyjadřuje se kriticky na adresu kosmopolitismu, s nímž bývá liberalismus častěji spojován, ale v jeho argumentaci silněji zaznívá jen důraz na mateřský jazyk z důvodu komunikace. Jeho pojetí národa je mnohem spíše politické než etnické či identitní, rovněž jeho přátelský vztah k Evropě prozrazuje, že nemá a nechce mít nic společného s nacionalismem šovinistickým, xenofobním, či dokonce rasistickým. Jsou patrné autorovy intence, tedy pokus o přátelštější a tolerantnější liberální nacionalismus, ale recenzent si klade otázku, zda by tytéž autorovy požadavky nesplnila koncepce komunitární či republikánská.

Recenzent netvrdí, že Cívik nemá pravdu, když prohlašuje Johna Rawlse za největšího liberálního filosofa 20. století, ale namítá, že tvrzení, že liberální demokracie nemá alternativu, je dnes podobně naivní jako Fukuyamovo tvrzení o konečném a úplném vítězství liberální demokracie a tržního kapitalismu po demokratických revolucích v roce 1989. Recenzent také soudí, že by autor měl více zohlednit jak alternativní liberalismus v návaznosti na Hobbese, Hayeka či Berlina, tak by měl do diskuse přibrat autory, kteří kritizují Rawlsův liberální projekt z republikánských, deliberativních či reprezentativních pozic a splňují všechny liberální i demokratické standardy, které jsou požadovány po liberální demokracii. A konečně recenzent tvrdí, že Cívik zjednodušuje situaci současných západních demokracií tím, že neliberální demokratický, populistický projekt úplně vylučuje z demokratického diskurzu.

Autor v závěru uvádí vskutku dobrý příklad, který se týká rozlišení na systém a antisystém, a to srovnáním boxu podle pravidel a hospodskou rvačkou, při níž jde jen o to druhého zmlátit jakýmikoli prostředky a metodami, a pěkně ukazuje, proč ve volební soutěži častěji vítězí ti, kdo se neřídí férovými pravidly, a proč je asymetrické volební soupeření nerovné, nebezpečné a destabilizující. Recenzent se ptá, zda by autor svůj koncept liberální demokracie neposílil tím, že by ho rozšířil i za hranice Rawlsova politického liberalismu, tedy kdyby ho rozšířil o prvky republikánské, deliberativní a reprezentativní kritiky a o jejich vlastní rozvíjení demokratického projektu a kdyby v konceptech neliberální demokracie diferencoval mezi těmi, kdo nadále respektují demokratická pravidla a instituce a používají jen populistickou rétoriku, kterou ostatně čas od času používají i představitelé klasických politických stran, a těmi, kdo se opravdu snaží změnit demokratický režim a směřují k nějaké verzi autoritativního, či dokonce diktátorského režimu, či pouze pracují ve prospěch nějakého nedemokratického režimu, jako je Rusko či Čína.

Martin Šimsa

Filozofická fakulta Univerzity Jana Evangelisty Purkyně, Ústí nad Labem
martin.simsa@ujep.cz